

УДК 94(498)+94(477)“1919”

Віталій Лозовий
(Кам'янець-Подільський)

ВІДНОСИНИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ З РУМУНІЄЮ У КАМ'ЯНЕЦЬКУ ДОБУ ДИРЕКТОРІЇ УНР

У статті висвітлюється проблема українсько-румунських відносин у Кам'янецьку добу Директорії УНР.

Ключові слова: УНР, Румунія, відносини, Директорія, торгово-економічна місія.

Дипломатична діяльність уряду УНР у добу Директорії у надзвичайно складній для України міжнародній ситуації була спрямована на пошуки країн-партнерів, які могли б сприяти Українській державі в боротьбі за суверенітет. Метою даної статті є висвітлення проблеми українсько-румунських відносин у Кам'янецьку добу Директорії УНР.

У травні-червні 1919 р. складна військово-політична ситуація спонукала керівництво УНР до вирішення проблем взаємовідносин зі своїми найближчими сусідами, передусім, Румунією. Лише окремі аспекти українсько-румунських відносин у зазначений період висвітлено у монографії В.В. Соловійової¹ та дисертаційному дослідженні В.К. Кройтора².

У травні 1919 р. Румунія, виконуючи план Франції, зайняла частину Західної України для того, щоб не дати можливості здійснитися походу Червоної армії на допомогу Радянській Угорщині³. Посольство УНР у Бухаресті відреагувало на цю подію нотою від 2 червня 1919 р., що примусило політичні і дипломатичні кола в румунській столиці говорити про розрив українсько-румунських відносин. На ноту посла УНР офіційний Бухарест відповів, що не визнає злуки ЗУНР та УНР і таким чином не визнає за дипломатичним представництвом УНР права представляти інтереси Східної Галичини. Далі посол УНР Ю. Гасенко з власної ініціативи, без вказівки уряду, віддав наказ усім представництвам Української Народної Республіки про припинення дипломатичних та інших зносин з Румунією і заборонив вести будь-які переговори⁴. Деяко пізніше Ю. Гасенко залишив свій пост і, без дозволу вищих органів влади, виїхав до Швейцарії. Дана акція дуже ускладнила становище УНР, яка не маючи союзників, перебувала в міжнародній ізоляції і до того ж, не контролювала більшу частину власної території. Українській Народній Республіці за будь-яку ціну треба було підтримувати нормальні відносини з Румунією, як фактично єдиного «вікна» в Європу.

У той час військова місія УНР на чолі з полковником Є. Мишківським вела активні переговори з румунською владою про видачу Україні конфіскованої зброї та майна Запорізького корпусу

су, який у квітні 1919 р. вимушений був перейти на територію Румунії. Румунські військові представники заявили, що, оскільки уряд УНР ще офіційно не визначив свого ставлення до Румунії (після зайняття її військами частини Східної Галичини), то розпочати видачу українській стороні зброї та майна неможливо. А надалі, у зв'язку із протестом Польщі, що перебувала у союзі з Румунією і між ними було підписано договір про розподіл Східної Галичини та утворення спільного кордону, румунський уряд ухвалив постанову про затримку видачі зброї.

Українська військова місія вимушена була покинути Бухарест і відбутися в місце розташування уряду УНР. Її голова, полковник Є. Мишковський доповів, що більшість представників УНР в Румунії не відповідають за фаховим рівнем своїм посадам і не користуються повагою та підтримкою урядових та дипломатичних кіл. Тому потрібно негайно вислати в Румунію відповідну місію для дипломатичних стосунків. Крім того, треба вжити серйозних заходів для поширення інформації про Україну за кордоном⁵.

У тих обставинах відносно нейтральна Румунія була для України єдиною можливим джерелом отримання зброї, амуніції, медикаментів, через її територію підтримувалися зв'язки з Європою. Щоб не ускладнювати стосунки і не давати приводу до напруження, уряд УНР не піднімав питання окупованих румунськими військами територій. Крім того, лідери УНР хотіли використати той «страх», який мала Румунія у зв'язку із можливим відновленням «великої» Росії. Небажаність останнього підтримувала позицію відносного (часто ворожого) нейтралітету Румунії до Української державності⁶. На той час УНР могла б стати буфером між Румунією та більшовиками, а надалі, можливо, між Румунією та Росією.

Українська дипломатія переслідувала в Румунії такі політичні цілі: 1) визнання незалежності УНР, а Директорії та уряду – вищою владою Республіки; 2) допомоги зброєю та амуніцією армії УНР, яка боролася з більшовиками; 3) визнання української валюти; 4) відкриття кордону по Дністру для вільного товарообміну; 5) відпущення всіх інтернованих українських громадян на батьківщину⁷.

Важливість румунського напрямку зовнішньої політики усвідомлювалася усіма політичними діячами УНР. Як тільки уряд зупинився в Кам'янці-Подільському, на засіданні Кабінету Міністрів 15 червня 1919 р. було вирішено послати до Румунії Надзвичайну дипломатичну місію на чолі з колишнім міністром закордонних справ УНР К.Мацієвичем. Для забезпечення роботи місії асигновано 2 млн. гривень⁸.

27 червня 1919 р. у Румунію виїхала українська торговельна комісія. Представники уряду та місцевих самоврядувань мали на меті закупити військове спорядження, нафтопродукти, сіль, та ін. Основними товарами з українського боку були цукор, спирт, шкіри⁹. Дещо пізніше до Румунії вирушила військова делегація УНР під керівництвом полковника С.Дельвіга, щоб закупити зброю та майно для Дієвої армії та повернути майно Запорізького корпусу¹⁰.

Після Карлсбадської конференції уряд УНР остаточно зосередив увагу на в'язанні стосунків зі своїми сусідами – переду-

сім Румунією. Румунський уряд, особливо військові кола, намагалися підтримувати контакти з керівництвом УНР. 6 серпня 1919 р. до Кам'янця-Подільського прибув начальник канцелярії військового міністерства полковник Вітеш. Він мав аудієнції у військового міністра УНР та Головного отамана С.Петлюри. Румунський представник привіз урядового листа з пропозиціями налагодження взаємовідносин військового характеру¹¹. Для підтримки зв'язку та постійного перебування при штабі Головного отамана 14 вересня до Кам'янця-Подільського прибув представник румунського уряду полковник Радулеску. На зустрічі з керуючим міністерством закордонних справ УНР А. Лівіцьким він запевняв, що Румунія «приязно ставиться» до України і надаватиме їй допомогу проти «російських наїздників»¹². Підтримувати боєздатність українського війська у боротьбі з більшовиками та білогвардійцями було в інтересах Румунії, інакше румунській армії необхідно було б самій зіштовхнутись з ними.

Переговори місії К.Мацієвича в Румунії проходили відносно вдало. Українські представники доповідали з Бухаресту, що румуни ставляться до УНР прихильно, але реальної допомоги від них мало. Стосовно відкриття у Кам'янці-Подільському румунського консульства та повернення Україні майна Запорізького корпусу, то справа не вирішувалась через те, що в Румунії відбулась зміна Кабінету Міністрів. На українську територію вдалось відправити шість партій військового майна, до відправки підготовлено ще дві. Провід УНР було поінформовано, що румунський уряд свого майна має мало, і як дає, то здебільшого раніш захоплену зброю та амуніцію української армії. Для отримання зброї приватним чином потрібно, щоб агенти, які домовляються про це, не були пов'язані з місією УНР в Румунії, оскільки представники Антанті можуть блокувати військові поставки. З делегатами «добровольчої» армії румунський уряд не знаходив порозуміння, оскільки Денікін вважав окуповану Румунією Бессрабію частиною російської території¹³. Це протистояння й призводило до, хоч і незначної, допомоги румунського уряду армії УНР.

Проблема постачання армії та налагодження співробітництва мала для України величезне значення. В умовах блокади єдиним економічним партнером УНР могла бути Румунія, кордон з якою проходив по Дністру. Тому зрозуміло, що румунський торгово-економічний напрямок був для УНР пріоритетним. Плідно працювала в Румунії торгово-економічна місія на чолі з І.Фещенко-Чопівським. Зусиллями членів місії утворено широку мережу філій торговельного представництва по всіх великих містах Румунії, а також у Польщі, Німеччині, Австрії, Чехословаччині, Італії, Греції. При налагодженні комунікацій ці місії могли постачати зброю, набої, амуніцію та медикаменти. Торговельно-економічному представництву УНР вдалось домовитись, що всі замовлення гарантувалися румунськими банками. А для гарантії з боку України був потрібний грошовий заклад в одному з румунських банків. Дуже вигідною для української сторони була домовленість, що плата за товар може проводитися гривнями при умові дозволу скупки у населення для вивозу в Румунію хліба, худоби та ін. на суму привезених товарів¹⁴. Але пізніше у зв'язку зі стрімким обезціненням

української валюти румунські торговельні контрагенти відмовлялись поставляти товари і наполягали на укладанні нових контрактів. За новими угодами українська сторона тільки половину вартості товару оплачувала грішми, а другу половину – цукром¹⁵.

На початку серпня 1919 р. з групою румунських банків укладено угоду про постачання в Україну продукції з європейських країн та продаж у них українських товарів. Для забезпечення цього товарообміну уряд УНР повинен був утворити в Румунії цукровий фонд в розмірі близько 300 тис. пудів¹⁶.

Поряд з державним торговельним представництвом у Румунії перебувало багато різних комерсантів та торговельних агентів. Невпорядкованість державного постачання армії, паралельне існування конкуруючих між собою військових та цивільних торговельно-закупівельних місій вносило хаос, спричиняло до різкого підвищення цін на закордонні товари. Вражаючим є факт перехоплення військовою місією партії нафтопродуктів, підготовленої до відправки торговельно-економічним представництвом УНР, що підняло ціну на них удвічі. Державні збитки становили 10 млн. 800 тис. гривень і це призвело до пониження курсу грошей Української Народної Республіки¹⁷.

З метою упорядкування та подальшого розвитку українсько-румунського товарообміну 23 вересня 1919 р. у Могилів-Подільському утворено імпортно-експортне бюро. Його основними завданнями були: закупівля та постачання обладнання армії УНР, виконання транспортно-експедиторських робіт та утворення товарних баз¹⁸. Могилів-Подільський став центром українсько-румунського товарообміну. Інколи за цукор вдавалось отримати і нелегально переправити в Україну зброю та військове спорядження¹⁹. Про надзвичайну важливість для УНР цього перевалочного пункту свідчить відвідання його Головним отаманом С. Петлюрою, який особисто контролював прибуття чергової партії обладнання для республіканської армії²⁰.

Нестабільне надходження вантажів цукру зривало поставки товарів з Румунії, підривало престиж місії УНР. Все ж українським представникам вдавалось розширювати співробітництво. На початку листопада 1919 р. місією УНР у Бухаресті отримано дозвіл на право переїзду в Україну представників франко-румунського торговельного представництва для ознайомлення з українським ринком та налагодження торговельних відносин з УНР²¹.

Таким чином, у Кам'янецьку добу Директорії Румунія стала одним з основних напрямків дипломатичної діяльності УНР. Але торгово-економічна українсько-румунська активність не мала жодних наслідків для позитивних зрушень в політичній сфері. Румунія, як і раніш, не визнавала суверенність УНР.

Примітки:

1. Соловійова В.В. Українська дипломатія у країнах Центральної Європи 1917-1920 рр. / В.В. Соловійова. – Донецьк : Юго-Восток, 2004. – 172 с.
2. Кройтор В.К. Українське питання в політиці Румунії (1918-1927 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук.ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.02. «Всесвітня історія» / В.К. Кройтор. – Одеса : Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, 2007. – 20 с.

3. Бібліотека Народова в Варшаві. Відділ мікрофільмів.(далі БНВ). – Справа (Спр.) 68845. – Аркуш (Арк.) 491.
4. Там само. – Арк. 512.
5. Там само. – Арк. 489-492.
6. Центральний державний архів вищих органів влади і управління (ЦДАВО) України. – Фонд (Ф.) 3933. – Опис (Оп.) 1. – Спр. 4. – Арк. 22.
7. Там само. – Ф. 3696. – Оп. 1. – Спр. 74. – Арк. 13.
8. Там само. – Ф. 3305. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 50 зв., 54.
9. Там само. – Ф. 9. – Оп. 1. – Спр. 47. – Арк. 16; Спр. 36. – Арк. 11.
10. Там само. – Ф. 3305. – Оп. 1. – Спр. 8. – Арк. 26.
11. Український козак. – 1919. – 10 серпня (Ч. 27).
12. Там само. – 20 вересня (Ч. 52).
13. ЦДАВО України. – Ф. 3696. – Оп. 1. – Спр. 72. – Арк. 48 зв.
14. Там само. – Ф. 1429. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 60.
15. Там само. – Ф. 9. – Оп. 1. – Спр. 49. – Арк. 30.
16. Визволення. – 1919. – 13 серпня (Ч. 31).
17. ЦДАВО України. – Ф. 9. – Оп. 1. – Спр. 47. – Арк. 99.
18. Там само. – Спр. 20. – Арк. 1.
19. Там само. – Ф. 1509. – Оп. 1. – Спр. 11. – Арк. 66-67, 87-94.
20. Дністрянська хвиля. – 1919. – 8 жовтня (Ч. 32).
21. ЦДАВО України. – Ф. 3696. – Оп. 2 к. – Спр. 11. – Арк. 13.

В статті освещается проблема украинско-румынских отношений в Каменецкий период Директории УНР.

Ключевые слова: УНР, Румыния, отношения, Директория, торгово-экономическая миссия

Отримано: 14.10.2010

УДК 94(437.6)“1943/1944”

Іван Боровець
(Кам'янець-Подільський)

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА КРИЗА У СЛОВАЦЬКІЙ ДЕРЖАВІ (ДРУГА ПОЛОВИНА 1943 – СЕРПЕНЬ 1944 РР.)

У статті розглядається процес наростання суспільно-політичної кризи у Словацькій державі у період літа 1943 – літа 1944 рр. Аналізуються зовнішньо- та внутрішньополітичні причини падіння впливу та авторитету владного режиму. З'ясовуються роль зовнішнього чинника в ескалації політичної та соціальної напруги в країні та ступінь впливу політичного протистояння на відносини між словацькими громадянами.

Ключові слова: суспільно-політична криза, алібізм, опозиція, русофільство, карально-репресивні органи, партизани, міжсловацькі взаємини.

У березні 1939 р. у результаті розчленування Чехословацької республіки (ЧСР) виникла Словацька держава. Проголошення її незалежності 14 березня 1939 р. відбулося в умовах сильного німецького тиску на словацьких політичних діячів. Гітлеру був потрібен формальний доказ розпаду ЧСР для виправдання на між-